

Advies over de economische samenwerking met de Maghreb-landen

(92/C 313/18)

Het Economisch en Sociaal Comité heeft op 27 september 1990 besloten overeenkomstig artikel 20 (vierde alinea) van het Reglement van Orde een advies op te stellen over de economische samenwerking met de Maghreb-landen.

De Afdeling voor externe betrekkingen, handels- en ontwikkelingsbeleid, die met de voorbereiding van de desbetreffende werkzaamheden was belast, heeft haar advies op 11 september 1992 goedgekeurd. Rapporteur was de heer Amato.

Het Economisch en Sociaal Comité heeft tijdens zijn 299e Zitting (vergadering van 24 september 1992) het volgende advies uitgebracht, dat met algemene stemmen is goedgekeurd.

INLEIDING

Het Comité heeft in de afgelopen jaren verscheidene initiatiefadviezen over het Middellandse-Zeebeleid van de Gemeenschap uitgebracht. Waarom wil het daar nu nog een initiatiefadvies over de samenwerking met de Maghreb-landen aan toevoegen?

In de eerste plaats omdat de Maghreb-landen als „buren” van de Gemeenschap — waarmee zij bovendien nauwe economische, commerciële, historische en culturele banden hebben — en als herkomstlanden van tal van migranten in de Gemeenschap de aangewezen regio vormen om de ideeën van het Comité omtrent het nieuwe Middellandse-Zeebeleid in praktijk te brengen.

In de tweede plaats omdat binnen het institutionele kader van de Arabische Maghreb-Unie (AMU) een regionaal integratieproces op gang is gekomen, waardoor met de Maghreb meer geavanceerde vormen van regionale samenwerking mogelijk zijn, d.w.z. vormen van samenwerking die verder gaan dan de bilaterale aanpak van de huidige akkoorden en die een eerste stap zouden kunnen vormen in de richting van een algemene overeenkomst (of algemeen verdrag) met alle mediterrane derde landen samen, zoals het Comité en het Europees Parlement hebben voorgesteld.

In de derde plaats omdat de laatste tijd verscheidene EG-instellingen en -organen zich met de Maghreb-problematiek hebben beziggehouden.

Zo heeft het Comité zelf op 6, 7 en 8 april jl. te Brussel een eerste Conferentie van vertegenwoordigers van de sociaal-economische kringen van de EG en de AMU georganiseerd.

Tijdens deze Conferentie, waaraan de pers zowel in Europa als in de Maghreb-landen ruime aandacht heeft besteed, is uitvoerig van gedachten gewisseld over enkele belangrijke knelpunten in de betrekkingen tussen Europa en de Maghreb en zijn een aantal ideeën, verlangens en voorstellen naar voren gebracht, die door de Commissie en later door de Europese Raad grotendeels zijn overgenomen. Wat de Commissie betreft, zij in dit verband verwezen naar de Mededeling aan de Raad en het Europees Parlement over „De toekomst van de

betrekkingen tussen de Gemeenschap en de Maghreb-landen” van 30 april jl., die ook aan het Comité officieel ter informatie is toegezonden.

Het is de eerste keer dat de Commissie het Comité een document over de externe betrekkingen van de Gemeenschap toezendt (zij het slechts ter informatie). Het Comité verheugt zich hierover, omdat de Commissie daarmee duidelijk te kennen geeft dat zij zich terdege bewust is van de gevolgen van het beleid op het vlak van de externe betrekkingen van de Gemeenschap voor de sociaal-economische kringen. Het is er daarentegen niet over te spreken dat de Raad van zijn kant het niet nodig heeft geacht het Comité over deze kwestie te raadplegen, ook al gaat het hier om een onderwerp waarmee het Comité zich al meermaals heeft beziggehouden.

De Raad heeft deze Mededeling op 15 juni jl. een eerste maal behandeld en heeft zich daarbij positief uitgesproken over de voorgestelde algemene aanpak.

Ten slotte zij er nog op gewezen dat ook de Europese Raad zich op 26 en 27 juni jl. in Lissabon over deze problematiek heeft gebogen. In de conclusies van deze Top wordt nogmaals gewezen op het belang van het Middellandse-Zeebeleid in het algemeen en in twee bijlagen bij deze conclusies wordt uitvoerig ingegaan op de betrekkingen van de Gemeenschap met de Maghreb-landen.

De Europese Raad heeft namelijk een verklaring over de betrekkingen tussen Europa en de Maghreb-landen goedgekeurd, waarin de voorstellen van de Commissie in concrete beleidsintenties worden omgezet.

Daarnaast komt de Maghreb-problematiek ook ter sprake in een verslag van de ministers van Buitenlandse Zaken over de ontwikkelingen op het vlak van het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid (GBVB), dat eveneens door de Europese Raad in Lissabon is goedgekeurd en als bijlage bij de conclusies van de Top is gevoegd.

Het spreekt vanzelf dat in het onderhavige advies — waarin meer specifiek de betrekkingen met de Maghreb-landen worden belicht — de lijn van de adviezen

over de Middellandse-Zeeproblematiek in het algemeen wordt doorgetrokken en bijgevolg wordt uitgegaan van een strategie die op de volgende pijlers stoelt: uitbouw van een strategisch Europees-mediterraan gebied, overschakeling op een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid, „globale” benadering van de Middellandse-Zeeproblematiek en regionale samenwerking. Tijdens de conferentie sociale partners van de EG en de AMU is trouwens duidelijk gebleken dat ook bij de andere EG-instanties, bij de lid-staten, bij de mediterrane derde landen zelf, in academische kringen en bij de sociaal-economische groeperingen steeds meer stemmen opgaan om het Middellandse-Zeebeleid in die richting om te buigen.

Tijdens die Conferentie zijn de ideeën, aanbevelingen en voorstellen van het Comité verder gestroomlijnd, en zulks vooral in het licht van de recente ontwikkelingen binnen het kader van het Europese integratieproces en op internationaal gebied.

Deze dialoog met vertegenwoordigers van de sociale partners van de Maghreb-landen heeft, ondanks een aantal accentverschillen of zelfs serieuze meningsverschillen, het Comité in staat gesteld zich een duidelijk beeld te vormen van de huidige situatie en in het licht daarvan een algemene beleidsstrategie uit te werken, die grotendeels in de Mededeling van de Commissie is terug te vinden. Een en ander wordt in het eerste deel van dit advies in het kort toegelicht.

In het tweede deel wordt uitvoerig ingegaan op de concrete inhoud, de doelstellingen en het instrumentarium van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid dat de EG en de Maghreb-landen voortaan zouden moeten voeren.

Daarbij wordt ook ingegaan op bovengenoemde documenten van de Commissie en de Europese Raad en rekening gehouden met de ontwikkelingen in het kader van het nieuwe Middellandse-Zeebeleid sinds de goedkeuring van het laatste advies over deze problematiek (27 november 1991).

I. DE EERSTE EG/AMU: CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

1. Europa en het Middellandse-Zeegebied: een zorgwekkende relatie

1.1. *Ontwikkelingsachterstand en afhankelijkheid*

1.1.1. Uit een analyse van de bevolkingscijfers (zowel in absolute zin als gerelateerd aan de respectieve groei-cijfers), de omvang van productie en inkomen per hoofd, de opleidingssystemen, de inzet van het beschikbare menselijk potentieel en de structuur van de onderlinge handel blijkt dat er tussen de Maghreb (en sommige andere delen van het Middellandse-Zeegebied) en Europa diepgaande structurele verschillen bestaan, die nog steeds groter worden.

1.1.2. De landen ten zuiden van het westelijke deel van de Middellandse Zee blijken sterk afhankelijk te zijn van de handel met de landen ten noorden hiervan en het ontwikkelingsproces in deze twee regio's blijkt steeds minder synchroon te verlopen.

1.1.3. De ontwikkelingsverschillen tussen deze twee aan elkaar grenzende economische, commerciële en culturele „blokken” vormen thans meer dan ooit een probleem, omdat zowel de Maghreb als Europa in sociaal-economisch opzicht een zeer moeilijke periode doormaken.

1.1.4. Daarom is het absoluut noodzakelijk dat onverwijld het nodige wordt gedaan om de achterstand en de afhankelijkheid van de Maghreb-landen ten opzichte van de EG te verminderen en uiteindelijk helemaal op te heffen. Men dient daarbij te beseffen dat dit heel wat tijd zal vergen en dat deze problematiek niet los kan worden gezien van de — veranderende — situatie in de gehele Europees-mediterrane regio en zelfs daarbuiten.

1.2. *Dreigende marginalisering*

1.2.1. De recente veranderingen op het wereldtoneel — en met name in Europa — vormen voor de ontwikkeling van de Maghreb-landen een extra bedreiging.

1.2.2. Uiteraard valt hierbij in de eerste plaats te denken aan de voltooiing van de Europese binnenmarkt. De Maghreb-landen vrezen vooral dat de daarmee gepaard gaande liberaliseringsmaatregelen de toegang tot de EG-markt nog méér zullen bemoeilijken (standaardisering van de productie, enz.).

1.2.3. Volgens het Comité moeten de Maghreb-landen echter veeleer beducht zijn voor het feit dat de Europese binnenmarkt en de Economische en Monetair Unie weleens tot een consolidering van de huidige trends in de wereldeconomie zouden kunnen leiden. Dit geldt met name voor het globaliseringsproces, dat, als het zich op dezelfde wijze blijft voltrekken als tot nog toe het geval was, beslist nadelige gevolgen zal hebben voor regio's die er niet bij betrokken zijn (zoals de Maghreb). Het gaat hier namelijk om een proces dat zich voornamelijk in de „high-tech”-sfeer en in de meer geavanceerde sectoren afspeelt en daardoor alleen de meest ontwikkelde regio's ten goede komt (de Verenigde Staten, Japan, West-Europa). De rest van de wereld heeft het moeilijk om zich bij dit proces aan te sluiten.

1.2.3.1. Verder brengt de toenemende concurrentie tussen de drie grote blokken geleidelijk aan verschuivingen in de internationale arbeidsverdeling met zich mee. Ook dit proces leidt uiteindelijk tot een steeds verdergaande marginalisering van het Zuiden.

1.2.4. Verwacht mag worden dat de versterking van de Europese economie — mede als gevolg van de totstandkoming van de Europese Economische Ruimte (EG + EVA) en de eventuele uitbreiding hiervan tot Midden- en Oost-Europa — dit globaliseringsproces nog méér in de hand zal werken. Niet alleen omdat deze ontwikkeling de verdeling van de wereld in drie

polen nog zal versterken (in deze constellatie kan de rol van Midden- en Oost-Europa worden vergeleken met die van Mexico ten opzichte van de Verenigde Staten), maar ook omdat zich ineens geheel nieuwe perspectieven zullen gaan openen voor het bedrijfsleven (dat nu bij voorkeur in Midden- en Oost-Europa zal gaan investeren en vestigingen zal gaan oprichten); door het ontbreken van gemeenschappelijke regels, met name op sociaal gebied, zullen veranderingen op het vlak van de internationale arbeidsverdeling dan nog onbeheerster gaan verlopen dan nu al het geval is.

1.2.5. Als dit scenario zou uitkomen, zou het gehele Middellandse-Zeegebied (zowel het noorden als het zuiden) daar sterk onder te lijden hebben. In dat geval zouden de mediterrane derde landen — en met name de Maghreb-landen — het risico lopen vrijwel niet meer — of zelfs helemaal niet meer — bij het reilen en zeilen van de internationale economie betrokken te worden, terwijl binnen de EG de structurele verschillen tussen centrum en periferie nog zouden toenemen als de Gemeenschap nog langer zou blijven talmen met het opzetten van een efficiënt beleid ter versterking van haar interne samenhang; voor Zuid-Europa zou dit neerkomen op onvolledige integratie, waardoor de perifere regio's het risico zouden lopen geleidelijk aan gemarginaliseerd te raken.

1.2.6. De Gemeenschap moet er dan ook alles aan doen om te vermijden dat het zo ver komt, niet alleen in het belang van de mediterrane derde landen (en in de eerste plaats de Maghreb-landen), maar ook in dat van Europa zelf.

1.2.7. Een dergelijke ontwikkeling zou immers negatieve gevolgen hebben voor de arbeidsmarkt, waarvan de internationale dimensie steeds duidelijker naar voren komt. Een verdere toename van het handels tekort, de buitenlandse schuld, de inflatie en de werkloosheid in de mediterrane derde landen, en met name de Maghreb-landen, zou onvermijdelijk een nooit eerder geziene migratiestroom naar Europa op gang brengen, die door geen enkele administratieve barrière of andere maatregel tot staan zou kunnen worden gebracht.

1.2.8. Dit zou geen soelaas bieden voor de Maghreb-landen zelf en voor de Europese arbeidsmarkt zou het evenmin een goede zaak zijn, omdat deze helemaal uit haar evenwicht is geraakt als gevolg van de nieuwe internationale arbeidsverdeling en de nog niet juist in te schatten toestroom van migranten uit Oost-Europa en bovendien met een toenemende concurrentie — ook tussen de werknemers onderling — te kampen heeft.

1.2.9. Europa kan het zich niet veroorloven lijdzaam te blijven toezien hoe het Middellandse-Zeegebied steeds meer gemarginaliseerd raakt. Een economisch debacle in de mediterrane landen zou immers ernstige gevolgen kunnen hebben voor Europa zelf, en zulks niet alleen vanuit economisch (energievoorziening!) en sociaal oogpunt, maar ook op milieugebied, op het politieke vlak en op het stuk van de veiligheid. Die

gevolgen zijn nu al merkbaar (men denke maar aan de milieuvervuiling, de sociale en politieke spanningen en de diverse conflicten in het Middellandse-Zeegebied), maar in de toekomst zouden de problemen weleens ongekende proporties kunnen gaan aannemen.

1.3. *Knelpunten, spanningen en conflicten in het Middellandse-Zeegebied en de Maghreb*

1.3.1. Als men de knelpunten, spanningen en conflicten in het Middellandse-Zeegebied uit de wereld wil helpen, is het niet alleen zaak te voorkomen dat deze regio gemarginaliseerd raakt, maar moet men ook trachten te begrijpen wat er precies aan de hand is, wat de oorzaken hiervan zijn en welke krachten er in het spel zijn.

1.3.2. Een enorme uitdaging — niet alleen voor de Maghreb, maar ook voor Europa en de andere mediterrane landen — is het „demografisch probleem” in de Maghreb-landen. Als men het over het „demografisch probleem” van de Maghreb-landen heeft, doelt men gewoonlijk op de zeer sterke bevolkingsaanwas in deze landen (ongeveer 3 %) en op de „bevolkingsexplosie” die daar in de eerstvolgende decennia wordt verwacht. Meestal wordt dan ook gepleit voor maatregelen om het geboortecijfer te drukken. Het voornaamste probleem in de komende jaren is echter het lot van de jongeren beneden de 20 jaar. Men heeft berekend dat een derde van deze jongeren nooit een betrekking zal vinden. Alleen bij een economische groei van 9 % op jaarbasis — momenteel een enigszins optimistische doelstelling — kan de jeugdwerkloosheid in de Maghreb-landen op dat niveau gestabiliseerd worden.

1.3.3. Naast — maar nauw samenhangend met — de huidige sociale spanningen zijn er in het Middellandse-Zeegebied ook nieuwe politieke spanningen ontstaan. Terwijl elders in deze regio vooral nationalistische tendensen voor de nodige problemen zorgen, grijpt in de Maghreb-landen het religieuze fundamentalisme om zich heen. Deze ontwikkeling heeft de latente spanningen tussen de Maghreb en Europa — als gevolg van de aanhoudende ontwikkelingsverschillen en van de aanslepende conflicten in het Middellandse-Zeegebied, en met name het conflict tussen Israël en de Palestijnen en tussen Israël en de Arabische landen — op de spits gedreven. Dit is de grootste uitdaging waarmee de Maghreb-landen en Europa geconfronteerd worden. Het feit dat niet alleen sociaal-economische, maar ook en vooral culturele factoren aan de basis liggen van het optreden van de fundamentalisten toont duidelijk aan dat het door de Europese landen gevoerde beleid en de huidige betrekkingen tussen Europa enerzijds en de Maghreb-landen en de Arabische wereld anderzijds te wensen overlaten of zelfs als een complete mislukking moeten worden beschouwd.

1.3.4. Wat de Maghreb-landen en het conflict met de fundamentalisten betreft, kunnen de ontwikkelingen in Algerije als een belangrijke „test-case” worden beschouwd. Uit de recente tragische gebeurtenissen in dat land blijkt eens te meer dat niet de formele invoering

van democratische spelregels absolute prioriteit dient te krijgen als men het conflict met het fundamentalisme uit de wereld wil helpen, maar dat dit doel alleen zal worden bereikt als men erin slaagt het roer volledig om te gooien, zowel wat het aangehangen waardenpatroon als wat de concrete aanpak van de meest nijpende sociale problemen aangaat.

1.3.4.1. De EG kan hierbij niet passief blijven toekijken. De afloop van het conflict met de Algerijnse fundamentalisten (en, bij een gunstige afloop, de manier waarop dit conflict is beslecht) is voor haar namelijk van kapitaal belang. Zij dient terdege te beseffen dat ook zij bij deze zaak betrokken is en daaruit de consequenties moet trekken. In de Mededeling van de Commissie en de conclusies van de Europese Raad valt daar echter niets van te bespeuren.

1.3.5. Ook in Europa blijken zich echter een aantal zorgwekkende ontwikkelingen voor te doen: het zich afzetten tegen buitenlandse invloeden en het onbegrip nemen er hand over hand toe. Een en ander is een gevolg van angst voor alles wat anders is en van onwetendheid. Deze negatieve instelling is al heel diep geworteld: de helaas steeds talrijker wordende uitingen van vreemdelingenhaat en onverdraagzaamheid tegenover andere rassen vormen slechts het zichtbare topje van de ijsberg.

1.3.6. Zowel in de Maghreb-landen als in Europa vormen deze verschijnselen een reële bedreiging voor het bestaande of nog in te voeren democratisch bestel.

1.3.7. Het einde van de Koude Oorlog en het wegvalen van het daarmee samenhangende evenwicht hebben in het Middellandse-Zeegebied een periode van grote politieke instabiliteit ingeluid, waarvan de Golfoorlog en de burgeroorlog in Joegoslavië de meest tragische gevolgen zijn. De Golfoorlog heeft geen oplossing gebracht voor de al jarenlang aanslepende conflicten in de regio. Er zijn zelfs nieuwe conflicten bijgekomen, zoals b.v. het geschil met Libië, dat, als een tijdbom, de vrede in het Middellandse-Zeegebied en de veiligheid van de Gemeenschap bedreigt.

1.3.7.1. Libië en de Westelijke Sahara zijn twee conflictgebieden waar de Maghreb rechtstreeks bij betrokken is. Het is weliswaar in de eerste plaats aan de Verenigde Naties om hiervoor een oplossing te zoeken, maar ook voor de EG is hier een belangrijke taak weggelegd: gelet op haar verantwoordelijkheden en belangen kan zij zich niet veroorloven slechts een bijrol te spelen bij het zoeken naar een passende oplossing via dialoog en onderhandelingen.

1.3.8. Het meest onderschatte probleem is ongetwijfeld de milieuvervuiling. De verontreiniging van de Middellandse Zee is een ramp waarmee geleidelijk aan zowel de landen ten noorden als die ten zuiden van de Middellandse Zee geconfronteerd worden. De voornaamste oorzaken hiervan moeten in de EG en in het drukke tankerverkeer (1/3 van het wereldtotaal) worden gezocht, maar het is duidelijk dat ook de landen ten zuiden van de Middellandse Zee (incl. de Maghreb-

landen) met hun enorme verstedelijking, hun drukke kustgebieden en hun toeristische wildgroei niet vrijuit gaan.

1.3.9. Door al deze oude en nieuwe uitdagingen, door al deze toenemende sociale en politieke spanningen en door al deze conflicten zijn de EG, de Maghreb en de overige landen in het Middellandse-Zeegebied door gemeenschappelijke belangen met elkaar verbonden. De problemen kunnen echter onmogelijk worden opgelost als het Middellandse-Zeegebied nog verder gemarginaliseerd wordt. De EG en de Maghreb moeten, in het kader van een breed opgezette samenwerkingsstrategie voor het gehele Middellandse-Zeegebied, de handen ineenslaan en gezamenlijk zoeken naar een oplossing voor de talrijke problemen waarmee de regio te kampen heeft (milieuproblemen, demografische problemen, problemen op het vlak van de energie- en voedselvoorziening, veiligheidsproblemen, politieke inrichting van het Middellandse-Zeegebied).

2. Een gezamenlijke toekomststrategie

2.1. *Uitbouw van een Europees-mediterraan strategisch gebied*

2.1.1. Dank zij de conferentie sociale partners zijn alle partijen gaan beseffen dat uit de recente veranderingen op het wereldtoneel de nodige consequenties moeten worden getrokken. Zo is het niet alleen duidelijk geworden dat de EG en de Maghreb hun onderlinge betrekkingen op een geheel nieuwe leest moeten gaan schoeien door met elkaar te gaan samenwerken binnen het kader van een algemeen mediterrane samenwerkingsverband, maar ook dat zij daarbij terdege rekening moeten houden met het feit dat nu ook Oost-Europa een integrerend deel van de Europees-mediterrane regio vormt.

2.1.2. Deze in economisch, sociaal en politiek opzicht sterk heterogene regio is het toneel van steeds nieuwe conflicten, waarvan sommige nu al jarenlang aanslepen. In plaats van kleinschalige diplomatieke activiteiten ter beperking van de aangerichte schade is hier dus veeleer een grootschalig vredesoffensief noodzakelijk, waarbij „Groot-Europa”, het Middellandse-Zeegebied en het Midden-Oosten gezamenlijk aan hun toekomst dienen te bouwen. Dat gemeenschappelijke project dient gericht te zijn op de volgende doelstellingen: veiligheid, economische ontwikkeling, groei en vreedzame coëxistentie.

2.1.3. Een dergelijk gemeenschappelijk project heeft alleen kans van slagen binnen een Europees-mediterraan strategisch gebied waarin politieke vraagstukken, veiligheidsaspecten, economische en marktwesties, sociale aangelegenheden en milieuproblemen gezamenlijk worden aangepakt, zoals het Comité al sinds jaren voorstelt.

2.1.4. De Golfoorlog en de andere conflicten in de regio hebben duidelijk aangetoond dat democratie, ont-

wikkeling en veiligheid als het ware een drieëenheid vormen.

2.1.5. Daarom is het meer dan ooit noodzakelijk werk te maken van het voorstel om een soort „mediteraan Helsinki”, d.w.z. een Conferentie voor Veiligheid en Samenwerking in het Middellandse-Zeegebied en het Midden-Oosten, in het leven te roepen. Een dergelijke conferentie, waar het Comité trouwens al eerder voor heeft gepleit, zou duidelijk doen uitkomen dat de veiligheid in het Middellandse-Zeegebied wordt bepaald door politieke, economische, sociale en culturele factoren en dus moet worden gezien als een alomvattend en ondeelbaar „goed” en een geschikt samenwerkingsterrein voor alle politieke en economische krachten in de regio.

2.1.6. Bij het uitbouwen van dit Europees-mediterraan strategisch gebied mag echter niet opnieuw volgens een asymmetrisch ontwikkelingsmodel te werk worden gegaan. Daarom moeten de betrekkingen tussen centrum (West-Europa) en periferie op een heel andere leest worden geschoeid en moet worden gestreefd naar een ontwikkelingsmodel dat niet uitsluitend op Europa is toegesneden, maar de gehele regio ten goede komt (via een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid en via regionale samenwerkingsinitiatieven en — in economisch en politiek opzicht geïntegreerde — samenwerkingsverbanden, zoals de Arabische Maghreb-Unie).

2.2. *Overschakeling op een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid*

2.2.1. Van een werkelijk gezamenlijke ontwikkeling binnen de Europees-mediterrane regio als geheel kan op korte termijn nog geen sprake zijn. Wel kunnen de EG en de Maghreb-landen alvast hun sociaal-economisch beleid op één lijn brengen.

2.2.2. Zij dienen daarbij te bedenken dat een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid in het geval van twee economieën met een verschillend ontwikkelingsniveau alleen dan kans van slagen heeft als de samenwerking verder gaat dan steunverlening door de sterkere aan de zwakkere, als een einde wordt gemaakt aan het asymmetrische karakter van de onderlinge economische en handelsrelaties en als beide partijen afzien van doelstellingen, beleidsmaatregelen en handelwijzen die niet te verenigen zijn met het nagestreefde doel, nl. het wegwerken van de ontwikkelingsachterstand en de afhankelijkheid van de achterop geraakte partner en de uitbouw van een in economisch, sociaal en politiek opzicht meer samenhangende Europees-mediterrane regio.

2.2.3. Voor de EG betekent dit, zoals het Comité al meermaals heeft opgemerkt, dat zij bij het uitstippelen van haar beleid terdege oog dient te hebben voor de belangen van de Maghreb-landen en dat zij in het licht daarvan haar lid-staten de nodige aanbevelingen dient te doen.

2.2.4. Ook aan de zijde van de Maghreb-landen vereist een dergelijk beleid echter een radicale koerswijzi-

ging. Tijdens de conferentie sociale partners is gebleken dat de sociaal-economische kringen in de Maghreb het daar in ruime mate mee eens zijn.

2.2.4.1. De Maghreb-landen mogen zich niet zo sterk op de export of op imports substitutie richten, maar dienen veeleer te streven naar horizontale complementariteit, regionale integratie en aansluiting bij het Europese economisch bestel.

2.2.4.2. Bovendien zullen zij, net als de EG, hun economische en produktiedoelstellingen moeten bijstellen met het oog op het streven naar complementariteit tussen de EG en de Maghreb. In de allereerste plaats echter zullen zij de nodige hervormingen moeten doorvoeren, want ieder uitstel zal onvermijdelijk tot een verdere verslechtering van de sociaal-economische situatie in deze landen en tot nog méér spanningen in hun betrekkingen met Europa leiden.

2.2.4.3. Het gaat hier vooral om economische en structurele hervormingen, met als doel: invoering van een markteconomie, uitbreiding van het productie-apparaat, verbetering van de werkgelegenheidssituatie en sociale rechtvaardigheid. Een en ander vereist niet alleen een ingrijpende hervorming en stroomlijning van het overheidsapparaat, maar ook hervormingen met het oog op de uitbouw van de democratie en de eerbiediging van de politieke, vakbonds- en mensenrechten. Bovendien moeten de Maghreb-landen veel meer aandacht schenken aan de sociale dimensie van hun beleid, aangezien zonder democratie geen ontwikkeling mogelijk is. In concreto komt dit erop neer dat zij de sociale grondrechten in acht moeten nemen en de sociale partners bij het ontwikkelingsproces moeten betrekken.

3. **Ontoereikendheid van de huidige samenwerkingsovereenkomsten**

3.1. De problemen van de Maghreb-landen zijn zó ernstig en de hierboven geschetste toekomststrategie is zó ambitieus dat, zoals ook tijdens de conferentie sociale partners is benadrukt, de huidige samenwerkingsovereenkomsten tussen de EG en de Maghreb-landen aanzienlijk te kort schieten.

3.2. Het Comité heeft zich al meermaals over de doeltreffendheid van deze overeenkomsten uitgesproken en beperkt zich in het onderstaande dan ook tot een tweetal algemene opmerkingen⁽¹⁾.

3.2.1. Na 15 jaar samenwerking is het zonneklaar dat noch de openstelling van de EG-markt noch de bescheiden financiële samenwerking ertoe hebben bijgedragen het gebrek aan evenwicht tussen de EG en de Maghreb te verminderen, laat staan de sociaal-economische ontwikkeling van de Maghreb-landen te stimuleren.

3.2.2. Hoewel er tussen het Middellandse-Zeebeleid van de EG en de huidige economische situatie in de

⁽¹⁾ PB nr. C 221 van 26. 3. 1990; PB nr. C 168 van 10. 7. 1990; PB nr. C 40 van 17. 2. 1992.

Maghreb-landen geen rechtstreeks causaal verband bestaat en de EG zelfs een aantal zeer lofwaardige initiatieven heeft genomen, moet toch worden vastgesteld dat de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de Maghreb-landen niet tot een uitbreiding van het handelsverkeer hebben geleid en evenmin hebben bijgedragen tot het verwezenlijken van de andere doelstellingen van de samenwerkingsovereenkomsten van 1976.

II. NAAR EEN NIEUWE FASE IN DE BETREKKINGEN TUSSEN DE EG EN DE MAGHREB

4. De Mededeling „De toekomst van de betrekkingen tussen de Gemeenschap en de Maghreb-landen”

4.1. De Commissie maakt in haar Mededeling de balans op van de lopende samenwerkingsovereenkomsten met de Maghreb-landen. Net als het Comité en de deelnemers aan de conferentie sociale partners komt zij daarbij tot de conclusie dat de betrekkingen met de Maghreb-landen op een nieuwe leest moeten worden geschoeid.

4.1.1. Uit de algemene inhoud van de Mededeling, de voorgestelde beleidsstrategie en de diverse specifieke voorstellen blijkt dat de Commissie thans heel anders tegen deze problematiek aankijkt dan in het verleden. Men kan dan ook stellen dat met deze Mededeling de basis wordt gelegd voor een radicale ombuiging van het Middellandse-Zeebeleid van de Gemeenschap.

4.2. Daarom staat het Comité, ondanks de hierna volgende opmerkingen, over het geheel genomen positief tegenover deze Mededeling.

4.3. Het kan er zich alleen maar over verheugen dat de Commissie met tal van opmerkingen en voorstellen uit de adviezen van de afgelopen jaren rekening heeft gehouden. De voorgestelde nieuwe beleidsstrategie komt weliswaar nog niet volledig overeen met de door het Comité zelf bepleite aanpak, maar het staat in ieder geval buiten kijf dat de zienswijzen van Commissie en Comité veel dichter bij elkaar zijn komen te liggen.

4.4. De Commissie acht de tijd rijp om „van het concept ontwikkelingssamenwerking, dat wij uit de afgelopen decennia hebben geërfd, over te stappen op een concept van partnership (...) op alle gebieden waar zulks mogelijk is (...) met als uiteindelijk doel de totstandbrenging van een Europees-Maghrebijnse ruimte”.

4.5. Als men het begrip „partnership” (de kern van het Commissievoorstel) vergelijkt met het begrip „gezamenlijke ontwikkeling” (de kern van de door het Comité bepleite aanpak), dan stelt men vast dat de Commissie nog niet precies hetzelfde bedoelt als het Comité, maar toch al grotendeels op dezelfde golfengete zit. Het door de Commissie voorgestelde „partnership” blijkt immers veel méér te zijn dan alleen maar een middel om een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid te kunnen voeren.

4.6. In het „partnership”-concept van de Commissie ontbreekt echter één — zij het essentieel — aspect dat in het „gezamenlijke ontwikkeling”-concept van het Comité wél aanwezig is, nl. de noodzaak voor de Gemeenschap en de lid-staten ervoor te zorgen dat hun beleid verenigbaar is met en meer toegesneden is op het ontwikkelingsproces in de Maghreb en de andere mediterrane derde landen.

4.7. Ook in het voorstel voor een nauwere aansluiting van de Maghreb-landen bij Europa kan het Comité zich vinden. Deze idee, die ook tijdens de conferentie sociale partners duidelijk naar voren is gebracht en in dit advies al impliciet aan de orde is gekomen in de passage over de marginalisering van de Maghreb-landen (par. 1.2), vormt trouwens een essentieel onderdeel van zijn voorstel om een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid te gaan voeren.

4.8. Helaas ziet de Commissie deze doelstelling niet in een voldoende breed kader, nl. dat van een Europees-mediterraan strategisch gebied. In de Mededeling wordt immers nergens uitdrukkelijk gepleit voor een „globaal” Middellandse-Zeebeleid. Dit zou weleens tot misverstanden kunnen leiden, zoals uit de negatieve reacties van een aantal Mashrak-landen al is gebleken. Dergelijke situaties moeten absoluut worden vermeden.

4.8.1. Daarom wijst het Comité er nogmaals op dat de bepleite gezamenlijke ontwikkeling met de Maghreb-landen geen afbreuk mag doen aan het „globale” Middellandse-Zeebeleid van de Gemeenschap. Wil de Gemeenschap voorkomen dat haar beleid ten aanzien van de Maghreb-landen op den duur verwatert, dan zal zij dit trouwens steeds in haar „globale” Middellandse-Zeebeleid moeten inbedden.

4.9. Ook in het door de Europese Raad in Lissabon goedgekeurde verslag over het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheidsbeleid valt van deze „globale” aanpak van het Middellandse-Zeebeleid niets te bespeuren. De daarin aangegeven doelstellingen voor het beleid ten aanzien van de Maghreb en het Midden-Oosten kunnen weliswaar stuk voor stuk worden onderschreven (in het geval van de Maghreb: stabiliteit in de regio, dialoog, partnership, ontwapening en wapenbeheersing, stimulering van regionale integratieprocessen, enz.; in het geval van het Midden-Oosten: ondersteuning van het onderhandelingsproces in het kader van de Conferentie over het Midden-Oosten, deelname van Europa aan het vredesproces, druk op Israël om dit land ertoe te bewegen „zijn beleid voor de nederzettingen in de bezette gebieden te wijzigen” en op de Arabische landen om deze ertoe te brengen „een einde te maken aan hun handelsboycot”, ondersteuning van regionale integratieprocessen, enz.), maar van een „globale” visie op de vredes- en veiligheidsproblematiek in deze regio's is in het verslag geen spoor te bekennen. In het voorstel om een Conferentie over Veiligheid en Samenwerking in het Midden-Oosten te organiseren daarentegen wordt wél van een „globale” visie op deze problematiek uitgegaan.

5. Herijking van de doelstellingen

5.1. Regionale integratie in de Maghreb

5.1.1. De samenwerking tussen de EG en de Maghreb-landen moet in de eerste plaats tot doel hebben de onderlinge integratie van de Maghreb-landen te bevorderen door, met het oog op het stimuleren van de integratie van de diverse economieën en markten in de regio, de nodige synergie-effecten teweeg te brengen en de betrokken landen ertoe te bewegen hun wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen te harmoniseren.

5.1.2. Het Comité stelt met voldoening vast dat deze denkbeelden, die ook tijdens de conferentie sociale partners duidelijk naar voren zijn gekomen, vrijwel in dezelfde bewoordingen in de Mededeling van de Commissie zijn opgenomen.

5.1.2.1. Het staat dan ook positief tegenover de diverse initiatieven die in de Mededeling worden voorgesteld: stimulering van de oprichting van een douane-unie, technische assistentie ter ondersteuning van het economische integratieproces, financiering van projecten van regionaal belang, opzetten van een dialoog EG-Maghreb op alle niveaus en alle terreinen met als doel de mogelijkheden voor overleg tussen de Maghrebijnse partners onderling te verruimen.

5.1.3. Op één essentieel punt schiet de Commissie evenwel tekort: in de Mededeling wordt nergens gesteld dat het niet voldoende is een aantal specifieke maatregelen te nemen om het regionale integratieproces in de Maghreb te stimuleren, maar dat elk samenwerkingsinitiatief zonder uitzondering op deze doelstelling gericht moet zijn en vooral in het licht van deze doelstelling beoordeeld moet worden.

5.1.4. Om de integratie van de Maghreb-economieën en -markten te kunnen stimuleren, is er een regionale politieke instantie nodig die daarbij als „motor” fungeert. In het geval van de Maghreb is dit de Arabische Maghreb-Unie. De AMU is trouwens het enige geïnstitutionaliseerde regionale samenwerkingsverband in het Middellandse-Zeegebied. „Reden waarom zij moet worden aangemoedigd”, zo merkt de Commissie terecht op.

5.1.5. Ten zeerste toe te juichen is volgens het Comité het voorstel van de Commissie om „een volledige studie te laten uitvoeren over de voordelen van de integratie en de kosten van het uitblijven daarvan”. Het Comité dringt erop aan dat men zich daarbij niet tot de louter economische aspecten beperkt, maar ook de politieke en vooral de sociale problematiek onder de loep neemt.

5.2. Streven naar complementariteit tussen de EG en de Maghreb-landen

5.2.1. De samenwerking moet er ook op gericht zijn de Maghreb-economieën stevig te verankeren in de Europese economie en hun afhankelijkheid hiervan geleidelijk aan te verminderen. Daarbij moet worden ingespeeld op de mogelijkheden om een zekere complementariteit tot stand te brengen, waarbij niet zozeer aan inter-industriële complementariteit (b.v. groenten en fruit/granen of olieproducten/machines) dan wel aan intra-industriële complementariteit (binnen de diverse sectoren) moet worden gedacht.

5.2.2. Bij dit streven naar intra-industriële complementariteit moet erop worden toegezien dat:

— geen afbreuk wordt gedaan aan het regionale integratieproces binnen de Maghreb, maar dit proces integendeel in de hand wordt gewerkt;

— de Maghreb-landen niet opnieuw in een afhankelijkheidspositie terecht komen (zoals b.v. het produceren van textielproducten in opdracht van buitenlandse bedrijven); daarom is het zaak dat bij het streven naar verticale integratie de Maghreb-landen bij alle fasen van de vorming van toegevoegde waarde — incl. O & O en afzet — worden betrokken.

5.2.3. Bijzondere aandacht moet in dit verband worden geschonken aan de complementariteit binnen het Middellandse-Zeegebied — met name tussen de Maghreb-landen en de mediterrane regio's van de EG — om de huidige concurrentiesituatie in sommige sectoren uit de wereld te helpen.

5.2.4. In de Mededeling van de Commissie wordt weliswaar niet uitdrukkelijk gesteld dat naar complementariteit tussen de EG en de Maghreb moet worden gestreefd, maar in het pleidooi voor een nieuwe „arbeidsverdeling” tussen EG en Maghreb ligt deze doelstelling wel impliciet vervat.

5.2.4.1. Het verheugt het Comité dat de Commissie ook het denkbeeld van een nieuwe arbeidsverdeling binnen het Middellandse-Zeegebied heeft overgenomen. Positief is z.i. vooral dat de Commissie met het oog op het verwezenlijken van deze doelstelling de nodige studies wil laten uitvoeren en een dialoog op sectoraal niveau tot stand wil brengen, zoals ook het Comité al sinds 1989 bepleit.

5.2.4.2. Het Comité hoopt dat de Commissie daaruit de nodige consequenties zal trekken voor de verdere vormgeving van het EG-beleid en het beleid van de afzonderlijke lid-staten. Of het streven naar een nieuwe arbeidsverdeling met succes zal worden bekroond, zal grotendeels afhangen van het beleid binnen de afzonderlijke sectoren. Daarom moet absoluut worden nagegaan of een en ander wel in overeenstemming is met het nagestreefde doel.

5.2.5. Het Comité hoopt dat de Commissie daaruit de nodige consequenties zal trekken voor de verdere vormgeving van het EG-beleid en het beleid van de afzonderlijke lid-staten. Of het streven naar een nieuwe arbeidsverdeling met succes zal worden bekroond, zal grotendeels afhangen van het beleid binnen de afzonderlijke sectoren. Daarom moet absoluut worden nagegaan of een en ander wel in overeenstemming is met het nagestreefde doel.

5.2.6. Om een einde te maken aan de bestaande concurrentie tussen de Maghreb en de mediterrane regio's van de Gemeenschap in de typisch mediterrane produktietakken, zal het GLB, als onderdeel van een breed opgezette regeling die tot doel heeft de onderlinge afhankelijkheid van de Gemeenschap en de Maghreb in goede banen te leiden, een concrete bijdrage moeten

gaan leveren aan het streven naar complementariteit en synergie tussen de landbouwsector in het zuiden van de Gemeenschap en die in de Maghreb.

5.2.7. Om op industrieel gebied de nodige complementariteit tot stand te kunnen brengen en de buitenlandse investeringen te kunnen stimuleren, zal de Gemeenschap haar industriebeleid zó moeten ombuigen dat de mediterrane regio's van de Gemeenschap ertoe worden aangezet niet langer vrijwel alleen maar technologisch laagwaardige produkten met geringe toegevoegde waarde te produceren, maar ook technologisch hoogwaardige en „intermediaire” produkten te vervaardigen. Het industrialisatieproces in de mediterrane regio's van de Gemeenschap zal dan niet langer een remmend effect hebben op het industrialisatieproces in de Maghreb, maar dit wellicht zelfs aanzienlijk in de hand werken door de nodige synergie, complementariteit en integratie teweeg te brengen.

5.2.8. Volgens de Commissie moet de totstandbrenging van een nieuwe arbeidsverdeling „parallel verlopen” met het openstellen van de Maghreb-markten voor de Gemeenschap. Deze problematiek zal in het hoofdstuk over het handelsverkeer nader worden behandeld. Er zij evenwel alvast op gewezen dat dit liberalisatieproces geleidelijk dient te verlopen en dat de overgang naar elke nieuwe fase afhankelijk moet worden gemaakt van de geboekte vooruitgang bij de „herschikking” van het produktiepatroon binnen het Middellandse-Zeegebied als geheel. Als dit niet gebeurt, zal er geen sprake zijn van complementariteit en zal er waarschijnlijk ook niets terecht komen van de nagestreefde ontwikkeling van landbouw en industrie in de Maghreb-landen.

5.3. *Geïntegreerde economische ontwikkeling en sociale vooruitgang in de Maghreb-landen*

5.3.1. Regionale integratie en complementariteit ten opzichte van de EG zullen uiteindelijk leiden tot — en zullen op hun beurt worden gestimuleerd door — een toename van de economische groei (zoals ook in de Mededeling van de Commissie wordt gesteld) en vooral een versterking van de economische structuur van de afzonderlijke Maghreb-landen.

5.3.2. Daarom moet, in nauwe samenhang met de twee bovengenoemde doelstellingen, worden gestreefd naar een geïntegreerde economische ontwikkeling, zowel binnen de diverse bedrijfstakken als binnen bepaalde gebieden. Van essentieel belang is dat daarbij het eigen ontwikkelingspotentieel van de Maghreb-landen, zowel qua natuurlijke hulpbronnen als qua menselijk kapitaal, maximaal wordt benut.

5.3.3. In dit verband kan worden gedacht aan een passende uitbreiding van de industriële activiteiten en een voorzichtige uitbouw van het toerisme en de daarmee samenhangende — al dan niet hoogwaardige — vormen van dienstverlening. Belangrijker is echter de ontwikkeling van de agro-industrie, niet alleen om meer

produkten te kunnen uitvoeren, maar ook en vooral om de afhankelijkheid van voedselimporten te kunnen verminderen.

5.3.4. Zo moeten er maatregelen worden genomen om de veehouderij en de teelt van granen en olijven in de Maghreb-landen te stimuleren, want voor het uitbouwen van de interne landbouwmarkten in deze landen is het nodig de producenten in deze drie sectoren een behoorlijk inkomen te garanderen. Daarbij moet wel rekening worden gehouden met de vraag naar deze produkten, zowel in de betrokken landen zelf als op de wereldmarkt. In dat verband kan veel lering worden getrokken uit de ervaring die is opgedaan in de beginjaren van het GLB, niet alleen wat het voeren van een intern prijsbeleid betreft, maar ook en vooral waar het gaat om het beschermen van de eigen produktie tegen buitenlandse concurrentie.

5.3.5. Dit is zelfs een doelstelling van strategisch belang omdat op deze manier de ontvolking van het platteland kan worden tegengegaan, de trek naar de toch al overvolle steden tot staan kan worden gebracht en het aantal potentiële migranten kan worden teruggedrongen.

5.3.6. Een dergelijke geïntegreerde economische ontwikkeling vereist adequate maatregelen ter bevordering van de werkgelegenheid om de jongeren — die bij de huidige sociale spanningen, de migratiebewegingen en de zgn. „brain drain” de hoofdrol spelen — interessante toekomstperspectieven te kunnen bieden. In de Mededeling van de Commissie wordt dan ook gesteld dat „het scheppen van werkgelegenheid een prioriteit moet vormen en de nadruk moet worden gelegd op programma's waarbij werkgelegenheid een belangrijk component vormt (bij voorbeeld het creëren van kleine en middelgrote ondernemingen)”. Het Comité kan er zich alleen maar over verheugen dat nu ook de Commissie het belang van een dergelijke aanpak, waar het Comité al lang voor pleit, blijkt in te zien.

6. **Specifieke aspecten van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid**

6.1. *Schuldenlast*

6.1.1. In sommige Maghreb-landen is de schuldenlast niet langer houdbaar. Zolang daar niets aan wordt gedaan, kan er in die landen absoluut geen sprake zijn van economische groei en ontwikkeling. De Commissie — die in het verleden meermaals door het Comité is bekritiseerd wegens haar terughoudendheid op dit vlak — erkent nu uiteindelijk toch de ernst van dit probleem en vestigt de aandacht op de nadelige gevolgen hiervan voor ieder ontwikkelings- en samenwerkingsinitiatief, vooral in het geval van Algerije.

6.1.1.1. Het stemt het Comité tot voldoening dat de Commissie zich aansluit bij zijn voorstel om buitengewone leningen ter ondersteuning van de betalingsbalans toe te kennen (zie het advies van 1991). Dergelij-

ke steunmaatregelen kunnen het schuldenprobleem evenwel alleen maar verlichten; zij zijn echter niet toereikend om dit probleem helemaal uit de wereld te helpen.

6.1.2. Het Comité betreurt dan ook dat de Commissie de twee andere voorstellen uit het advies van 1991 niet heeft overgenomen. Daarom brengt het deze hier nogmaals in herinnering. Enerzijds dient de Gemeenschap er onverwijld bij haar lid-staten op aan te dringen dat zij in de diverse internationale instellingen waar de schuldenproblematiek ter sprake komt gezamenlijk pleiten voor vermindering/conversie van de buitenlandse schuld van de mediterrane landen, en met name de Maghreb-landen. Anderzijds zou men, zoals overigens ook de Tunesische regering heeft voorgesteld, een andere regeling moeten treffen voor de terugbetaling van officiële schulden (met name aan EG-lid-staten); het Comité denkt in dit verband aan een regeling waarbij schuldvorderingen worden omgezet in investeringen in sociale voorzieningen, milieuprogramma's en initiatieven ten behoeve van het menselijk potentieel (met tegenwoordig in lokale valuta).

6.1.2.1. Verder zou moeten worden nagegaan of de buitenlandse schulden van de Maghreb-landen niet kunnen worden verminderd door het creëren van tweedehands-schuldenmarkten, zoals in enkele Latijnsamerikaanse landen is geprobeerd.

6.2. Structurele aanpassing

6.2.1. Verder is het ook zaak de door het Internationaal Monetair Fonds opgelegde structurele aanpassingsprogramma's te herzien. Deze hebben — in tegenstelling tot wat het IMF en de Wereldbank beweren — duidelijk niet de gewenste resultaten opgeleverd en zijn, vooral vanuit sociaal oogpunt gezien, onaanvaardbaar. De EG mag zich niet beperken tot het compenseren van de schade die door deze programma's is aangericht. De Commissie blijkt dit helaas nog steeds niet te beseffen, hoewel het Comité hier al meermaals op heeft gewezen. Daarom vestigt het Comité er nogmaals de aandacht op dat de Gemeenschap er bij het IMF en de afzonderlijke lid-staten op moet aandringen deze problematiek anders te benaderen. Zo zou zij zich kunnen beijveren voor het uitwerken van een internationaal plan voor het regelen van de schuldenproblematiek en de structurele aanpassing van de Maghreb-landen, zoals het Comité al in 1990 heeft voorgesteld; dat plan zou in de diverse internationale instellingen moeten worden besproken en zou gebaseerd moeten zijn op een IMF-programma voor de Maghreb als geheel, dat evenwel aan de specifieke situatie in de afzonderlijke landen moet kunnen worden aangepast.

6.2.2. Een en ander is absoluut noodzakelijk voor het welslagen van de maatregelen waarmee de EG in het kader van haar nieuwe Middellandse-Zeebeleid het economische hervormingsproces in de Maghreb-landen wil ondersteunen. Deze maatregelen worden in de re-

cente Mededeling van de Commissie nogmaals opgesomd en nader toegelicht. Het gaat hier om:

- technische bijstand (fiscale en financiële hervorming, herstructurering van bedrijven, privatisering, beroepsopleiding, enz.);
- steun voor kwetsbare sociale sectoren (eerstelijnsgezondheidszorg, onderwijs, huisvesting, enz.);
- directe steun voor programma's waarin een band wordt gelegd tussen beroepsopleiding en het scheppen van werkgelegenheid (privatisering en oprichten van kleine en middelgrote ondernemingen, leerstages met mogelijkheid tot indiensttreding, enz.).

6.2.2.1. Het Comité stelt met voldoening vast dat de Commissie net als het Comité zelf (zie het advies van 1991) het hiervoor ter beschikking gestelde budget ontoereikend vindt en dit dan ook wil optrekken.

6.3. Investerings

6.3.1. Waarom een regionale Maghrebmarkt?

6.3.1.1. Zoals gezegd kan alleen het creëren en uitbouwen van een regionale markt de Maghreb-landen in staat stellen een hoger ontwikkelingspeil te bereiken en hun afhankelijkheid van Europa op het gebied van de handel te verminderen. Alleen als er een einde komt aan de huidige versnippering, kan aan de uitbouw van een op de eigen markt afgestemde industriële structuur worden gedacht. Een interne markt zou, zoals ook tijdens de conferentie sociale partners is beklemtoond, in aanzienlijke mate bijdragen tot het aantrekken van buitenlandse investeringen; dit zou de economie beslist veel méér ten goede komen dan in opdracht van buitenlandse bedrijven te werken. Een en ander vereist echter een zodanig produktiviteitsniveau dat de eigen producten interessanter zijn dan ingevoerde producten.

6.3.1.2. De totstandbrenging van een grotere complementariteit tussen de EG en de Maghreb vereist heel wat meer dan het overhevelen van arbeidsintensieve productieactiviteiten naar de Maghreb-landen. Het komt er in de eerste plaats op aan te streven naar intra-industriële complementariteit tussen de mediterrane regio's van de Gemeenschap en de Maghreb-landen (ook op het vlak van de agro- en levensmiddelenindustrie). Daarbij moeten beide partijen een inspanning leveren om de nodige — aan de specifieke situatie in het Middellandse-Zeegebied aangepaste — nieuwe technologieën te ontwikkelen.

6.3.2. Hoe buitenlandse investeringen aantrekken?

6.3.2.1. In een op vrijhandel gebaseerde wereld-economie kunnen nationale, buitenlandse of gemengde particuliere investeringen een belangrijke bijdrage leveren

aan het uitbouwen van de economieën van de Maghreb-landen. Op dit vlak is het Comité het volledig met de Commissie eens.

6.3.2.2. Volgens de Commissie is het van essentieel belang dat de betrokken landen in het licht van hun concrete behoeften optimale voorwaarden scheppen om de binnen- en buitenlandse investeringen te stimuleren. Zij denkt daarbij zowel aan objectieve voorwaarden (voorschriften, economische integratie, ondersteuningsstructuur, enz.) als aan subjectieve voorwaarden (stabiliteit, vertrouwen). Die voorwaarden zijn ook tijdens de conferentie sociale partners genoemd en uitvoerig toegelicht. Een en ander wordt in het onderstaande nog eens in het kort op een rijtje gezet.

6.3.2.3. Als er een gedragscode voor investeringen bestaat moet deze soepel en werkbaar zijn en rekening houden met de behoeften van binnenlandse en buitenlandse investeerders. Bovendien zou er een instantie moeten zijn die de betrokkenen snel de nodige informatie kan verstrekken over de toepassing van de code en over het sociaal-economisch bestel in het land in kwestie (lonen, sociale verplichtingen, belastingstelsel, statistieken, enz.).

6.3.2.4. Verder is het absoluut noodzakelijk dat de investeerders tegen aanvaardbare prijzen over een adequate infrastructuur op het vlak van het vervoer en van de energie- en watervoorziening kunnen beschikken.

6.3.2.5. Mits het productieapparaat, de dienstensector en het kostenniveau concurrerend zijn, kunnen vrijhandelsgebieden voor een flink stuk toegevoegde waarde zorgen (verwerking van lokale of ingevoerde grondstoffen tot halffabrikaten of eindprodukten).

6.3.2.6. Voorts moeten de landen in kwestie ook over een goede banksector beschikken en moeten de lokale partners hun eigen middelen kunnen aanvullen met geld uit ontwikkelingsfondsen, met name in het geval van joint ventures.

6.3.2.7. Belastingregelingen (heffingen, accijnzen en andere vormen van belasting) moeten op een coherente manier worden toegepast en de investeerders in staat stellen tegen concurrerende prijzen te produceren. Douaneformaliteiten moeten snel, eenvoudig en methodisch worden afgehandeld.

6.3.2.8. Bij investeringen gaat het niet alleen om de overdracht van kapitaal en uitrusting, maar ook om het gebruik van nieuwe technieken en technologieën en van arbeidskrachten. Met het oog op de overdracht van know-how moeten de landen in kwestie over een regeling op het vlak van de bescherming van de intellectuele eigendom beschikken.

6.3.2.9. Van een oordeelkundige en billijke benutting van het menselijk potentieel kan alleen sprake zijn als het betrokken land over een moderne sociale wetgeving, een goed uitgebouwd netwerk van instellingen voor

algemeen vormend onderwijs en een regelmatig aan de concrete behoeften aangepast netwerk van beroepsopleidingscentra beschikt. Om de arbeidskrachten op een efficiënte manier te kunnen opleiden, moet nauw worden samengewerkt met de particuliere bedrijven die deze arbeidskrachten gaan gebruiken of gespecialiseerd zijn op het gebied van opleiding. Bovendien moet de opleiding alle terreinen bestrijken en mag zij niet beperkt blijven tot kaderpersoneel.

6.3.2.10. Verder moet — met EG-steun — worden gezorgd voor beter functionerende werkgeversorganisaties. Bijzondere aandacht verdienen in dit verband de opleiding van bedrijfsleiders, het bijeenbrengen van statistische gegevens en de rol van de werkgeversorganisaties zelf.

6.3.2.11. De Maghreb-landen dienen niet alleen oog te hebben voor de plaatselijke beroepsbevolking, maar ook een oordeelkundig beleid te voeren ten aanzien van emigranten, en met name personen met een voor hun economische ontwikkeling interessante specialisatie.

6.3.2.12. Speciale aandacht verdient voorts de samenwerking tussen kleine en middelgrote ondernemingen. Er moet voor worden gezorgd dat de nieuwe bedrijven kwaliteitsprodukten op de markt brengen die ofwel in de plaats komen van produkten die tot dan toe moesten worden ingevoerd ofwel tegen concurrerende prijzen kunnen worden uitgevoerd (eventueel in het kader van leveringscontracten met buitenlandse bedrijven).

6.3.2.13. De EG van haar kant dient haar technische en financiële steunverlening aan joint ventures voort te zetten en nog op te voeren, zowel in multilateraal verband (in het kader van de „EC-International Investment Partners”-regeling) als in bilateraal verband (via nationale diensten ter bevordering van de investeringen in het buitenland).

6.3.2.14. Ten slotte is het Comité nog van oordeel dat het toepassingsgebied van het zgn. „BC-NET” zou moeten worden uitgebreid tot Algerije (momenteel kunnen alleen Tunesië en Marokko hiervan gebruik maken).

6.4. *Onderzoek en opleiding*

6.4.1. Het Comité wijst erop dat een zelfstandige economische ontwikkeling in de Maghreb-landen alleen mogelijk is als ook de eerste fase van het proces van totstandbrenging van toegevoegde waarde, nl. het wetenschappelijk en technologisch onderzoek, in deze landen zelf plaats heeft. De Maghreb-landen mogen er zich niet toe beperken technologieën uit Europa in te voeren, maar moeten ook zelf nieuwe technologieën ontwikkelen. Deze moeten op de specifieke behoeften van de regio zijn afgestemd en de landen in kwestie de mogelijkheid bieden hun eigen potentieel te benutten, incl. hun „minder hoogwaardige” hulpbronnen.

6.4.2. Er moet vooral aandacht worden geschonken aan technologieën die de Maghreb-landen in staat stellen hun eigen potentieel te benutten, hun schaarse hulpbronnen zo weinig mogelijk te verspillen en zo weinig mogelijk afval te produceren. Om dergelijke technologieën te kunnen ontwikkelen moet steun worden verleend voor het stimuleren van de samenwerking tussen onderzoekscentra, universiteiten, plaatselijke instellingen en bedrijven. Daarnaast zouden ook specifieke maatregelen moeten worden uitgewerkt om het MKB ertoe aan te zetten meer aan onderzoek en ontwikkeling te doen.

6.4.3. Daar ook de mediterrane regio's van de Gemeenschap dergelijke specifieke technologieën nodig hebben, zou voorrang moeten worden gegeven aan programma's die voorzien in samenwerking tussen bedrijven en onderzoekscentra in de mediterrane regio's van de Gemeenschap en in de Maghreb-landen in het kader van projecten die zowel in het zuiden van de Gemeenschap zelf als in de betrokken Maghreb-landen worden uitgevoerd (onderzoeksactiviteiten, proefprojecten, productie op industriële schaal). In een aantal communautaire regio's vinden reeds dergelijke experimenten plaats; deze moeten worden geëvalueerd, verbeterd en op grotere schaal toegepast.

6.4.4. Ook de EG moet op dit vlak een bijzondere inspanning leveren door bij het uitwerken van haar O & TO-programma's ook met de Maghreb-landen en hun specifieke behoeften rekening te houden. Het Comité verwijst in dit verband naar de desbetreffende voorstellen in het advies van 1991 over het nieuwe Middellandse-Zeebeleid, die alvast in praktijk zouden kunnen worden gebracht in het kader van het Maghreb-beleid.

6.5. Handelsbeleid

6.5.1. Dat de Maghreb-landen er niet in geslaagd zijn hun uitvoer naar de EG op te voeren, komt doordat de Gemeenschap maatregelen heeft genomen om haar eigen productie — met name die van de agro-levensmiddelenindustrie en van de textiel- en kledingsector — te beschermen.

6.5.2. Op het vlak van de landbouw hebben tariefcontingenten, invoertermijnen, referentieprijzen en andere onderdelen van het gemeenschappelijk landbouwbeleid de export van de Maghreb-landen veel sterker beïnvloed dan de tariefconcessies. De protocollen van 1986/1987 hebben daar geen noemenswaardige verandering in gebracht.

6.5.3. Ten aanzien van industrieproducten — en met name textiel — zijn met de Maghreb-landen „zelfbeperkingsovereenkomsten" gesloten, waarin deze landen zich ertoe hebben verbonden vrijwillig af te zien van bepaalde voordelen die de samenwerkingsovereenkomst hun biedt. Deze nieuwe aanpak heeft niet alleen tot gevolg gehad dat de uitvoer van textielproducten is afgenomen maar heeft er ook toe geleid dat de bedrijven

(niet alleen in de textielsector, maar ook in de andere bedrijfstakken) uit vrees voor nog meer restrictieve maatregelen hun investeringen zijn gaan terugschroeven.

6.5.4. In vroegere adviezen⁽¹⁾ heeft het Comité erop gewezen dat de toegang van de produkten van de mediterrane landen tot de EG niet kan worden verbeterd als de ontwikkeling van de zuidflank van de Gemeenschap niet op een andere leest wordt geschoeid en als de Gemeenschap en de mediterrane derde landen niet overschakelen op een gezamenlijk ontwikkelingsbeleid waarbij het streven naar complementariteit en synergie in de plaats komt van de huidige onderlinge concurrentie.

6.5.5. Dat geldt vooral voor de landbouwsector, waarin de situatie zowel voor de mediterrane derde landen als voor de mediterrane regio's van de EG zelf onbevredigend is. Doordat er geen veranderingen zijn opgetreden in de traditionele exportstromen (hoewel in de aanvullende protocollen van 1987-1989 niet was bepaald dat deze ongewijzigd moesten blijven), kwam er ook geen verandering in de bestaande onevenwichtigheden en in de ontwikkelingsperspectieven voor de mediterrane derde landen (zie par. 5 van het rapport van 1989). Deze landen moeten echter absoluut hun export, en met name die van landbouwprodukten, opvoeren. Aan deze paradoxale situatie kan alleen een eind worden gemaakt als de EG en de mediterrane derde landen gezamenlijk een programma uitwerken dat tot doel heeft de agrarische en de agro-industriële productie van het gehele Middellandse-Zeegebied te heroriënteren volgens de criteria die het Comité in zijn vorige adviezen heeft aangegeven.

6.5.6. Het Comité heeft zich destijds aangesloten bij het voorstel van de Commissie om de toegang tot de EG-markt voor industrieproducten uit de mediterrane derde landen (incl. textiel en kleding) te verbeteren. Het had er namelijk al eerder voor gepleit om met de mediterrane derde landen geen zelfbeperkingsovereenkomsten meer te sluiten, maar in afwachting van of bij gebrek aan een passende GATT-regeling met de betrokken landen een aantal voorwaarden en garanties voor vrije toegang tot de EG-markt af te spreken. In die overeenkomsten zouden z.i. de volgende aspecten moeten worden geregeld: dumping, exportkredieten, namaak, sociale dumping, enz. (zie par. 9.13 van het advies van 1989).

6.5.7. De Maghreb-landen hebben de export naar de EG en de andere industrielanden broodnodig om aan harde deviezen te kunnen komen. Dat zou wellicht minder het geval zijn als binnen de regio een gemeenschappelijke markt tot stand zou komen. De EG zou er dan ook toe kunnen besluiten verdere exportconcessies aan de Maghreb-landen te koppelen aan de voorwaarde een gemeenschappelijke markt in het leven te roepen.

6.5.8. Verder zou de EG haar technische assistentie voor de verbetering van de exportstructuren van de

⁽¹⁾ PB nr. C 168 van 10. 7. 1990.

mediterrane derde landen moeten opvoeren. In dit verband pleit het Comité nogmaals voor de oprichting van een — door vertegenwoordigers van het bedrijfsleven van de EG en van de mediterrane derde landen te beheren — orgaan dat de afzet van mediterrane produkten moet bevorderen. De EG zou als pleitbezorger voor de oprichting van een dergelijk orgaan moeten optreden en er ook het nodige geld voor moeten uittrekken.

6.5.9. Voorts zou de EG er bij de EVA-landen op kunnen aandringen dat ook zij hun markten in ruimere mate voor produkten uit de Maghreb-landen en uit mediterrane derde landen in het algemeen openstellen. Zij zou ook moeten nagaan of het niet mogelijk is trilaterale handelsakkoorden tussen de EG, de derde landen in het Middellandse-Zeegebied en de landen in Midden- en Oost-Europa te sluiten om tot een zo groot mogelijke complementariteit te komen.

6.5.10. De Commissie verklaart in haar recente Mededeling dat een van de voornaamste lange-termijndoelstellingen van de overeenkomsten tussen de EG en de Maghreb-landen de oprichting van een vrijhandelszone EG-Maghreb dient te zijn (deze doelstelling wordt overigens ook in de verklaring van de Europese Raad van Lissabon genoemd).

6.5.10.1. In beginsel past deze doelstelling (althans als lange-termijndoelstelling) perfect bij het streven naar een nauwere aansluiting van de Maghreb bij de EG, maar niettemin roept het voorstel van de Commissie, zoals het in de Mededeling wordt geformuleerd, serieuze bedenkingen op.

6.5.11. Dit geldt in de allereerste plaats voor de bewering dat het vooruitzicht op de totstandkoming van een vrijhandelszone „het perspectief op nauwere aansluiting bij de EG het nodige elan en de nodige geloofwaardigheid moet verlenen” en op die manier „een katalysatoreffect op het bedrijfsleven en de bevolking moet teweegbrengen”, zoals dit sinds 1985 met het vooruitzicht op de voltooiing van de binnenmarkt na 1992 het geval is.

6.5.11.1. De huidige situatie in de Maghreb is echter niet te vergelijken met de toenmalige situatie in de EG, die op dat ogenblik al bijna dertig jaar bestond. In ieder geval zullen er veel langere termijnen moeten worden gesteld om te voorkomen dat een en ander rampzalige gevolgen heeft voor de economie en het productie-apparaat in de Maghreb-landen. Bovendien zouden de bevolking en het bedrijfsleven dit „project” veeleer als een politiek manœuvre dan als een serieuze integratiepoging beschouwen. Als de Gemeenschap haar politieke wil om tot integratie te komen werkelijk „het nodige elan en de nodige geloofwaardigheid” wil verlenen, zou zij er wellicht beter aan doen maatregelen te nemen die de burger meer aanspreken en onmiddellijk resultaten opleveren.

6.5.12. In de Mededeling (evenals trouwens in de verklaring van de Europese Raad) wordt gesproken van een geleidelijke totstandbrenging van een vrijhandels-

zone, maar er wordt niet gezegd hoe lang de overgangsperiode mag duren. Het voorstel van de Commissie komt dan ook als vaag en propagandistisch over. Het Comité wijst erop dat om bovengenoemde nadelige gevolgen te voorkomen de overgangsperiode in het geval van de Maghreb veel langer moet duren dan bij landen met een vergelijkbaar ontwikkelingsniveau gebruikelijk is (tien jaar).

6.5.13. Ten slotte plaatst het Comité ook nog een vraagteken bij het voorstel van de Commissie (en de Europese Raad) om eerst met Marokko in zee te gaan omdat dit land al zijn belangstelling voor de oprichting van een vrijhandelszone heeft laten blijken. Dit zou niet te rijmen zijn met de recente bekrachtiging van de blokkering van het financieel protocol met dit land door het Europees Parlement, maar bovendien lijkt het geen goede zaak om met elk van de Maghreb-landen afzonderlijk aparte vrijhandelszones in te stellen, met uiteenlopende regelingen qua termijnen en (eventueel) organisatorische structuur.

6.5.13.1. In de eerste plaats is het zo dat de liberalisering van de handel met één enkel land niet tot een vermindering van de douanebescherming binnen de AMU zou leiden en bijgevolg een remmend effect zou hebben op het streven om een interne Maghreb-markt tot stand te brengen, hetgeen zoals gezegd de voornaamste doelstelling van het Maghreb-beleid dient te zijn.

6.5.13.2. In de tweede plaats zou een dergelijke aanpak alleen maar tot een steriele rivaliteit tussen de Maghreb-landen onderling leiden (die zich allemaal het meest „Europees” en „liberaal” zouden willen tonen), met als gevolg dat de Maghreb als geheel waarschijnlijk nog meer van Europa vervreemd zou raken.

6.6. Financiële samenwerking

6.6.1. Op het vlak van de financiële samenwerking met de Maghreb-landen vielen tot nu toe geen noemenswaardige resultaten te verwachten daar, gelet op de bestaande behoeften en de nagestreefde doelstellingen, de hiervoor uitgetrokken middelen veel te gering waren.

6.6.2. Als er in de financiële situatie van deze landen echter niet snel verbetering komt, zullen zij in sociaal-economisch opzicht steeds verder achterop raken. Dit zal het extremisme nog doen toenemen, de landen in kwestie nog meer van de buitenwereld vervreemden, voor nog méér onveiligheid in de regio zorgen en de kans op een gezamenlijke ontwikkeling van de gehele Europees-mediterrane regio wellicht onherroepelijk te nietdoen.

6.6.3. Van een versnelling van de economische ontwikkeling en een toename van de economische groei kan in de Maghreb-landen alleen sprake zijn als er vanuit het buitenland meer financiële middelen naar die landen toevloeien. Het Comité heeft zich reeds eerder aangesloten bij het voorstel om het totaalbedrag van

de ontwikkelingshulp van de Gemeenschap en haar lidstaten op 1 % van het communautaire BBP te brengen en hiervan 0,25 % voor Midden- en Oost-Europa, 0,25 % voor het Middellandse-Zeegebied en 0,50 % voor de andere ontwikkelingslanden te reserveren. Een eerste belangrijke stap in deze richting is het voorstel om het budget voor het externe beleid van de Gemeenschap tussen nu en 1997 te verdubbelen (naar voren gebracht in het kader van het „Pakket-Delors II”). Van die gelegenheid zou tevens gebruik moeten worden gemaakt om de beschikbare middelen volgens de hierboven aangegeven verdeelsleutel over de diverse categorieën ontwikkelingslanden te verdelen.

6.6.4. Ten slotte zij erop gewezen dat de EG zich niet uitsluitend op Midden- en Oost-Europa mag richten, maar ook aan het Middellandse-Zeegebied, en met name aan de Maghreb-landen, de nodige aandacht moet schenken.

6.6.5. In de Mededeling wordt erop gewezen dat de Maghreb-landen de eerstvolgende twee decennia enorm veel geld nodig zullen hebben. De Commissie wil haar verantwoordelijkheid op dit vlak op zich nemen en de Maghreb-landen een deel van de benodigde financiële middelen ter beschikking stellen, zonder evenwel noemenswaardige veranderingen aan te brengen — althans tussen nu en 1996 — in de doelstellingen en het budget van het nieuwe Middellandse-Zeebeleid.

6.6.5.1. Wat de aard en aanpak van de samenwerking (financiële protocollen, risicodragend kapitaal, ondersteuning van de economische hervormingen, horizontale samenwerking, steun van de EIB, enz.) en de omvang van de daarvoor uit te trekken financiële middelen betreft, verwijst het Comité naar de kritische opmerkingen in het advies van 1991 over het nieuwe Middellandse-Zeebeleid, die nog steeds geldig zijn.

6.6.5.2. Het wil er hier alleen maar nogmaals op aandringen dat de lidstaten hun financiële samenwerking met de Maghreb-landen beter dienen te coördineren. Dit dient te gebeuren in het kader van het nieuwe — uit het Verdrag van Maastricht voortvloeiende — buitenlands beleid en via een dialoog met de lidstaten van de AMU.

6.6.6. Het enige echte novum op het gebied van de financiële samenwerking is het voorstel om een Europees-Maghrebijnse Ontwikkelingsbank op te richten. Het Comité verheugt zich erover dat de Commissie zich daarmee aansluit bij het voorstel dat een aantal lidstaten een drietal jaren geleden naar voren hebben gebracht en waar het zich ook zelf al meermaals voor heeft uitgesproken. Het stelt evenwel vast dat het huidige voorstel niet zo ver gaat als het oorspronkelijke voorstel, dat niet alleen de Maghreb maar het gehele Middellandse-Zeegebied betrof. Aangezien de Middellandse-Zeeproblematiek een „globale” aanpak vereist, moet een dergelijke ontwikkelingsbank een grotere reikwijdte krijgen. Gelet op de recente hervatting van de Euro-Arabische dialoog en van de samenwerking met

de GCC-landen, moet zij er bovendien voor zorgen dat de financiële middelen van de olieproducerende landen een concrete bestemming krijgen in het kader van een grootschalig ontwikkelingsproject ten behoeve van het gehele Middellandse-Zeegebied en het gehele Midden-Oosten.

6.6.6.1. Daarom zou de Commissie zich moeten inzetten voor de oprichting van een Europees-mediterrane en Europees-Arabische ontwikkelingsbank, waaraan in de eerste plaats de Europese, Arabische en andere mediterrane landen hun medewerking zouden moeten verlenen, maar waarbij eventueel ook andere internationale „partijen” betrokken zouden kunnen worden.

7. Sociale dimensie van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid

7.1. Van de sociale aspecten van de samenwerkingsovereenkomsten van 1976 is tot op heden niets terecht gekomen en de problematiek rond de migratie uit de Maghreb-landen naar de EG wordt nog steeds geregeld door de wetgeving van de betrokken lidstaten en door bilaterale akkoorden, ondanks de ernst van de problemen en de steeds dichterbij komende voltooiing van de interne markt.

7.2. De laatste jaren is de sociale problematiek in de documenten over het Middellandse-Zeebeleid van de Gemeenschap vrijwel niet meer aan bod gekomen. In de recente Mededeling van de Commissie en in de verklaring van de Europese Raad krijgt de samenwerking op sociaal gebied daarentegen wel ruime aandacht. In beide documenten worden echter slechts twee aspecten aangesneden, nl. de emigratieproblematiek (waarop verder in dit advies nader wordt ingegaan) en de demografische ontwikkeling; wat het laatstgenoemde aspect betreft wordt alleen voorgesteld meer steun te verlenen ten behoeve van maatregelen om het geboortecijfer onder controle te houden.

7.3. Volgens het Comité (zie in dit verband ook het advies van 1991 over het Middellandse-Zeebeleid) zou de Gemeenschap aan heel wat méér aspecten aandacht moeten schenken. Zo zij er o.m. op gewezen dat :

- de werkgelegenheidsproblematiek een centrale plaats moet krijgen in het economisch beleid van de betrokken landen;
- de kwaliteit van het beschikbare menselijk potentieel moet worden verbeterd, met name via maatregelen op het vlak van de opleiding;
- de Commissie in het licht van de IAO-conventies een voor alle mediterrane derde landen geldend „sociaal protocol” met de nodige clausules voor het garanderen van de naleving van de sociale voorschriften en de vakbondsrechten zou moeten uitwerken, om te voorkomen dat de sociale bescherming en

de arbeidsomstandigheden in de betrokken landen beneden het in het handvest van de sociale grondrechten van de werknemers vastgelegde minimumniveau komen, terwijl anderzijds de Maghreb-landen ertoe zouden moeten worden aangezet naar het voorbeeld van de EG een voor de gehele AMU geldend handvest van sociale grondrechten van werknemers op te stellen;

- in het gehele Middellandse-Zeegebied een moderne vakbeweging moet worden uitgebouwd;
- de sociaal-economische kringen nauwer bij de tenuitvoerlegging van het Middellandse-Zeebeleid moeten worden betrokken, en zulks op alle niveaus (lokaal, nationaal, regionaal, communautair); in dit verband wijst het Comité er nogmaals op dat de sociaal-economische kringen van de mediterrane derde landen en de EG vóór ieder besluit in het kader van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid geraadpleegd zouden moeten worden.

7.3.1. Vooral de laatste drie aspecten, die volgens het Comité van essentieel belang zijn, krijgen in de Mededeling van de Commissie en de verklaring van de Raad niet de vereiste aandacht.

8. Migratie

8.1. De migratieproblematiek blijft zowel voor de Maghreb-landen als voor de EG een ernstig probleem vormen. In de Maghreb-landen stellen de problemen op het gebied van de werkgelegenheid en de economische groei, in combinatie met de ingrijpende demografische veranderingen die zich daar aan het voltrekken zijn en die nog wel een twintigtal jaren zullen duren, de beperkingen van de van vlak na de onafhankelijkheid daterende ontwikkelingsmodellen steeds duidelijker in het licht. In de EG, waar de migratieproblematiek tot nog toe altijd als een louter nationale aangelegenheid is beschouwd, zou de voltooiing van de interne markt weleens tot een institutionalisering van discriminerende sociale en juridische regelingen voor migranten van buiten de Gemeenschap kunnen leiden; bovendien blijft ook de illegale immigratie in de Gemeenschap een groot probleem, doordat enerzijds steeds méér inwoners van landen ten zuiden van de Middellandse Zee hun geluk elders willen beproeven en anderzijds het informele circuit in de Gemeenschap een grote aantrekkingskracht op buitenlandse arbeidskrachten blijft uitoefenen.

8.2. Tijdens de recente conferentie sociale partners hebben de vakbonden van de Maghreb-landen toegegeven dat de migratie niet tot grotere ontwikkeling, maar tot verspilling van menselijk kapitaal, ontwrichting van de economie en afhankelijkheid van de diverse gastlanden heeft geleid. Door massaal arbeidskrachten te „exporteren” naar andere landen — in ruil voor een deel van het daar verdiende loon — hebben de Maghreb-landen hun economische ontwikkeling op een kortzichtige manier aangepakt en volledig afhankelijk gemaakt van het geld dat geëmigreerde arbeidskrachten naar hun

land van herkomst sturen. Dit heeft een vicieuze cirkel in het leven geroepen, die nog steeds niet is doorbroken: enerzijds heeft de migratie een kapitaalstroom naar de landen van herkomst op gang gebracht, die niet voortvloeit uit produktieve activiteiten en leidt tot inflatie, parasitisme en uitgaven die geen stimulerend effect hebben op de diverse sectoren van de economie; anderzijds is het overwicht van deze kapitaalstroom op de betalingsbalans van de landen van herkomst inmiddels zo groot geworden dat de landen in kwestie volledig van deze geldzendingen uit het buitenland afhankelijk zijn geworden, en zulks op een moment dat steeds meer migranten hun werk verliezen, de pensioengerechtigde leeftijd bereiken of maar een gering bedrag opzij kunnen leggen. Bovendien heeft de massale emigratie van arbeidskrachten de samenleving en het economisch leven op het platteland — waar de meeste migranten vandaan komen — ontwricht en daardoor het wegtrekken van de plattelandsbevolking nog versneld, zonder evenwel enige verbetering te brengen in de werkgelegenheids-situatie door het feit dat die migratie het op geldzendingen uit het buitenland gebaseerde en dus per definitie niet-produktieve economisch model heeft bestendig.

8.3. Het Comité is van oordeel dat de EG nog vele jaren met het migratieverschijnsel geconfronteerd zal worden en er bijgevolg toe genoodzaakt is een adequaat immigratiebeleid uit te werken. De tijd lijkt nu rijp om, via concrete afspraken in het kader van een overeenkomst tussen de EG en alle Maghreb-landen, te trachten de migratiestroom uit de Maghreb af te remmen, onder controle te krijgen en in goede banen te leiden en de problematiek rond de sociale zekerheid van migrerende werknemers op een behoorlijke manier te regelen.

9. Democratie en mensenrechten

9.1. In de Verklaring van de Europese raad wordt er uitdrukkelijk op gewezen dat de betrekkingen tussen de EG en de Maghreb-landen moeten stoelen op een „gemeenschappelijke verbintenis” met betrekking tot de volgende aspecten: eerbiediging van het internationale recht, de resoluties van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties, de mensenrechten, de fundamentele vrijheden op burgerrechtelijk, politiek, economisch, sociaal en cultureel gebied en de democratische waarden, verdraagzaamheid en coëxistentie van culturen en godsdiensten.

9.2. Het Comité schaart zich volledig achter dit standpunt, waarmee de Europese Raad in feite voortbouwt op de Mededeling van de Commissie van maart 1991 over mensenrechten, democratie en ontwikkelings-samenwerking en op de daarop aansluitende Resolutie van de Raad.

9.2.1. Van dezelfde strekking was de Resolutie die het Europees Parlement in januari 1992 heeft aangenomen naar aanleiding van het debat over de financiële protocollen met de mediterrane derde landen. In die Resolutie wordt o.m. gepleit voor het opnemen van een clause inzake democratie en mensenrechten.

9.3. Het Comité stelt met voldoening vast dat ook de Commissie op dezelfde golflengte blijkt te zitten en van plan is om in de nieuwe overeenkomsten met de Maghreb-landen ook een plaats in te ruimen voor het aspect „democratie en mensenrechten”. Het zou evenwel graag zien dat in ieder geval zo spoedig mogelijk protocollen met dezelfde strekking als de door het Europees Parlement bepleite clausule worden gesloten om de tenuitvoerlegging van de huidige samenwerkings-overeenkomsten in goede banen te leiden.

9.4. Verder stelt het Comité ook vast dat de door de Europese Raad bepleite „gemeenschappelijke verbintenis” ook verplichtingen voor de Gemeenschap en haar lid-staten inhoudt, vooral op het stuk van de rechten van migranten en de bestrijding van racisme en vreemdelingenhaat.

9.5. Het is evenwel van oordeel dat de Gemeenschap er niet mee kan volstaan eerbiediging van de democratische waarden en de mensenrechten als voorwaarde voor financiële samenwerking te stellen, maar zich actief dient in te zetten om de mediterrane derde landen, en om te beginnen de Maghreb-landen, ertoe te bewegen de mensenrechten en de democratische waarden te eerbiedigen.

9.6. Daarom sluit het zich aan bij het voorstel van de Commissie om technische assistentie en financiële steun te verlenen ten behoeve van programma's van plaatselijke mensenrechtenorganisaties en democratische hervormingen van regeringen.

9.7. Het wijst er echter nogmaals op dat ook een inspanning moet worden geleverd om de economische democratie te bevorderen, en met name om een netwerk van onafhankelijke en democratische sociaal-economische organisaties tot stand te brengen en uit te bouwen, mede om te voorkomen dat de tenuitvoerlegging van het gezamenlijke ontwikkelingsbeleid uitsluitend een zaak van de centrale overheid wordt. Daarom dient het beleid ter bevordering van de democratie in de Maghreb-landen in de eerste plaats gericht te zijn op het versterken van de rol en het democratische karakter van de sociaal-economische kringen.

10. De rol van en de dialoog tussen de sociaal-economische organisaties

10.1. Om deze nieuwe vorm van samenwerking concreet gestalte te kunnen geven, dienen de EG en de AMU onverwijld werk te maken van de instelling, de verdere uitbouw en de institutionalisering van een permanente dialoog alsmede van de invoering van een overlegstructuur die het mogelijk maakt van gedachten te wisselen over economische, politieke en culturele vraagstukken van gemeenschappelijk belang. Met het oog hierop zou alvast een aanvang kunnen worden gemaakt met het organiseren van bijeenkomsten in het kader van een soort „Middellandse-Zeeforum”, waar het Comité al meermaals voor heeft gepleit.

10.1.1. Van groot belang is de culturele dimensie van die dialoog tussen de EG en de AMU. Zowel de Commissie als de Europese Raad komen in dit verband met concrete voorstellen, vooral ten behoeve van jongeren, studenten, docenten en wetenschapsmensen en op het vlak van de communicatiemiddelen. Zij voorzien daarmee in een ernstige lacune in het nieuwe Middellandse-Zeebeleid, waar het Comité destijds de aandacht op heeft gevestigd.

10.1.2. In de vorige adviezen over het Middellandse-Zeebeleid van de Gemeenschap is het Comité vooral op de economische en sociale aspecten van de dialoog met de AMU ingegaan. Het heeft zich daarbij positief uitgesproken over het voorstel van de Commissie om bij die dialoog zowel sectorgebonden thema's (zoals landbouw en energie) als meer horizontale onderwerpen (zoals de milieu- en migratieproblematiek) te behandelen. Voorts heeft het erop gewezen dat, zoals het ook reeds in zijn advies van 1989 had verklaard, voor een sectordialoog geschikte instrumenten en instanties nodig zijn (Middellandse-Zeeforum, gemeenschappelijke instellingen, enz.). In elk geval zou die dialoog moeten leiden tot gemeenschappelijke richtsnoeren voor het beleid dat in de diverse sectoren moet worden gevoerd. De bedoeling is dat dan later aan de hand daarvan sectorovereenkomsten tussen de EG en alle Maghreb-landen samen worden gesloten, als een eerste stap in de richting van overeenkomsten met alle derde landen in het gehele Middellandse-Zeegebied.

10.2. Het Comité stelt tot zijn grote voldoening vast dat de meeste van zijn aanbevelingen in de Mededeling van de Commissie en de Verklaring van de Europese Raad zijn terug te vinden. Positief vindt het vooral dat in de verklaring van de Europese Raad voor het eerst de wens te kennen wordt gegeven dat de dialoog tussen de EG en de Maghreb-landen niet uitsluitend op regeringsniveau wordt gevoerd, maar dat „zo spoedig mogelijk ook de gekozen vertegenwoordigers en de sociale partners daarbij betrokken worden”. Het Comité heeft daar in het verleden meermaals op aangedrongen en ook tijdens de conferentie sociale partners is daarvoor gepleit. Nu is deze idee dus voor de eerste keer expliciet opgenomen in een tekst van de Europese Raad. Helaas wordt met geen woord gerept over de centrale rol die het Comité daarbij zou kunnen spelen.

10.3. Met het oog op die dialoog pleit het Comité voor de instelling van een Sociaal-Economische Raad EG/AMU. Een dergelijk initiatief zou het namelijk mogelijk maken die dialoog een solide basis te verschaffen: door de sociaal-economische kringen erbij te betrekken is het mogelijk een brede maatschappelijke discussie op gang te brengen over de manier waarop de sociaal-economische complementariteit tussen de EG en de Maghreb concreet gestalte kan worden gegeven.

10.4. Als men de economische democratie wil versterken en een zo vruchtbaar mogelijke dialoog tussen alle voor de gezamenlijke ontwikkeling van de EG en de Maghreb relevante kringen wil opzetten, is het zaak verder te gaan op de weg die men met de organisatie van

de Conferentie van vertegenwoordigers van de sociaal-economische kringen in april jl. is ingeslagen en moeten de banden tussen het Economisch en Sociaal Comité van de EG, de Europese maatschappelijke en beroepsorganisaties en de sociaal-economische organisaties van de AMU verder worden aangehaald.

10.5. Het Comité wijst er nogmaals op dat dergelijke ontmoetingen voortaan regelmatig zouden moeten worden georganiseerd en later, bij een eventuele institutionalisering van de samenwerking tussen de EG en de Maghreb, een van de pijlers van deze samenwerking zouden moeten worden.

11. Naar een „nieuw contractueel kader”

11.1. De Commissie pleit in haar mededeling terecht voor een realistische aanpak van de betrekkingen met de AMU. Zij is van oordeel dat het overleg met de AMU moet worden voortgezet „zolang de politieke omstandigheden zulks mogelijk maken”. Er zij evenwel op gewezen dat de Gemeenschap ook op het politieke vlak een actieve en positieve rol kan en moet spelen.

11.1.1. In ieder geval mag het verstevigen van de contractuele betrekkingen met Algerije, Marokko en Tunesië de institutionalisering van de betrekkingen tussen de EG en de AMU niet vertragen en evenmin leiden tot een soort hernationalisering van het „globale” Middellandse-Zeebeleid.

11.2. Verder zouden de EG en de AMU een aantal gemeenschappelijke instellingen ter bevordering van hun gezamenlijke ontwikkeling in het leven moeten roepen, met als uiteindelijk doel de oprichting van een Raad voor Samenwerking in het Middellandse-Zeegebied.

11.3. Op korte termijn moet worden gestreefd naar het sluiten van een overeenkomst met de AMU of, indien de AMU daar nog niet klaar voor zou zijn, met alle Maghreb-landen waarmee de EG tot nog toe onderhandelingen heeft gevoerd. Die overeenkomst moet de eerste stap vormen in de richting van een „globale” overeenkomst (of „globaal” verdrag) met alle mediterrane derde landen ter vervanging van de huidige bilaterale overeenkomsten. In het kader daarvan kunnen dan ontwikkelingsovereenkomsten (of -contracten) over specifieke onderwerpen worden gesloten, zoals al meermaals door het Comité en het Europees Parlement is voorgesteld.

11.4. Volgens het Comité zou het nuttig zijn alvast bij wijze van experiment een aantal ontwikkelingsovereenkomsten (of -contracten) te sluiten overeenkomstig de voorstellen die het Comité in zijn vorige adviezen naar voren heeft gebracht.

11.5. In ieder geval is het Comité van oordeel dat de huidige financiële protocollen niet meer mogen worden verlengd.

Gedaan te Brussel, 24 september 1992.

De Voorzitter
van het Economisch en Sociaal Comité

Michael GEUENICH
